

Bioregió, ecologia i prehistòria*

*per Joan Abad i
Albert Aulines*

* Article publicat el 27 de febrer de 2006 al Diari de Girona (pàgina 22).

Quin sentit tenen les restes fòssils que any rere any els arqueòlegs/gues localitzen en diferents territoris del món i que posen de manifest una presència humana molt antiga al planeta Terra? Intentarem respondre aquesta pregunta a partir del concepte 'bioregió', un terme d'ús freqüent en el llenguatge dels economistes i polítics actuals per definir els diversos elements (econòmics, geogràfics, biològics, socials, culturals, lingüístics, ètnics, religiosos) que tenen lloc en una àrea territorial específica.

El territori o medi natural és un element bàsic per a l'ésser humà: proporciona els recursos necessaris per a la seva subsistència i al mateix temps permet el seu desenvolupament social i cultural. Ara bé, els humans han obtingut aquests recursos de maneres ben diverses al llarg del temps. Durant el període anomenat paleolític (el més llarg de la Història de la humanitat: representa el 99% del total), les primitives comunitats humanes explotaven directament el medi natural sense pràcticament modificar-lo perquè el seu mode de vida es basava en la caça d'animals en estat salvatge i en la recol·lecció de plantes silvestres. Aquesta forma d'explotar el medi per part dels humans, però, canvia dràstica i dramàticament a partir del neolític (fa uns 10.000 anys): una sèrie d'innovacions d'ordre econòmic, social i tecnològic (economia de producció, 'sendarisme, ús de la ceràmica) comporten, per primera vegada, una profunda transformació del medi. A partir d'aquest moment, els humans disposen de mètodes mecànics cada vegada més sofisticats per explotar el medi en benefici propi. Durant l'edat mitjana, per exemple, es van talar extenses zones de bosc amb l'objectiu d'aconseguir noves terres aptes per al conreu, les quals eren explotades per la població camperola autòctona gràcies a l'ús de tècniques agràries introduïdes per diferents ordres religioses (per exemple, els cistercencs). Però, és sobretot amb el desenvolupament de la industrialització (finals del segle XVII) que augmenta espectacularment aquesta capacitat de transformar i contaminar l'entorn natural.

Les conseqüències de l'explotació del medi per part dels homínids des de la seva aparició al planeta Terra ara fa uns 7.000.000 d'anys fins avui, per tant, han variat segons el període històric: des de l'ús racional, sostenible i respectuós amb el territori que es dur a terme durant la prehistòria fins a la sobreexplotació, l'alteració i la degradació de l'ecosistema que es dur a terme des del neolític fins a l'època contemporània. És a dir, que la intervenció humana a un territori concret que posseeix una dinàmica pròpia (biològica, energètica) pot arribar a trencar l'equilibri ecològic intern i propi d'aquesta zona i condicionar-ne el seu desenvolupament sostenible. Dos exemples relacionats amb l'explotació irracional de l'aigua: la ciutat de Phoenix (Arizona, Estats Units) va estar construïda enmig

d'un desert, en una zona àrida, i avui depèn totalment de les canalitzacions artificials d'aigua que provenen directament del Colorado River, situat a desenes de quilòmetres de distància; la construcció del transvasament de part del cabal de l'Ebre al sud-est peninsular generaria greus impactes ambientals a aquest riu (degradació dels ecosistemes riberencs, anegament de les terres agrícoles, modificació de les lleres, regressió del delta) i el mateix passaria amb el transvasament del Roine. No obstant això, a data d'avui, encara hi ha qui defensa la construcció d'aquests transvasaments.

És en aquest marc explicatiu on podem situar el concepte de 'bioregió'. Els economistes fan servir aquest terme per referir-se a aquelles àrees geogràfiques que reuneixen unes característiques comunes a nivell medioambiental (clima, vegetació, subsòl, aqüífers), biològic (espai ocupat per unes determinades espècies d'éssers vius) i cultural (llengua, religió, raça) perquè consideren que d'aquesta manera es pot entendre correctament la relació entre els humans i un territori concret i, en conseqüència, desenvolupar-hi una explotació econòmica racional i sostenible. Aquest concepte de bioregió ens pot ajudar a comprendre les ocupacions humanes que durant el paleolític van tenir lloc a diferents territoris del planeta Terra. Per exemple, un d'aquests territoris, el més proper a nosaltres, és el que actualment formen les comarques gironines o 'bioregió de Girona': una extensa àrea de terreny definida pels seus accidents geogràfics (els Pirineus al nord, el mar a l'est i les Guilleries a l'oest) i vertebrada a l'entorn dels rius Ter, Fluvià i Muga i els seus afluents. Aquesta bioregió inclou diverses zones amb unes particularitats específiques (ecosistemes): l'Alta Garrotxa, el massís del Montgrí, l'entorn lacustre de Banyoles, la depressió de La Selva i els cingles de Sant Roc d'Amer. L'arqueologia ha posat de manifest que aquestes ecosistemes van ser freqüents pels homínids durant el paleolític. Alguns dels jaciments arqueològics que ho testimonien són la Cova 120 i la Cova dels Ermitons (ambdues a Sadernes), els Caus del Duc de Torroella de Montgrí i d'Ullà, les coves prehistòriques de Serinyà, els jaciments superficials de La Selva i/o la Balma de la Xemeneia d'Amer.

Les condicions geològiques, geogràfiques i ecològiques dels ecosistemes d'aquesta bioregió durant el paleolític eren, doncs, ben conegudes pels *Homo sapiens* i eren explotades d'una manera racional i sostenible amb l'objectiu d'obtenir els recursos necessaris per a la bona marxa de l'economia del propi clan. La seva actitud, encara que inconscient, sí que era ecològica perquè les seves intervencions al medi natural no afectaven a les futures generacions humanes que habitarien aquell mateix territori.